

УДК 378. 11. 17

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-222-130-135

ШАФАРЧУК Тетяна –

старший викладач кафедри теоретичної,
музично-інструментальної та вокальної підготовки
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1540-2200>
e-mail: algool33@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ВОКАЛЬНИХ ТВОРІВ

У статті представлено дослідження проблеми формування духовної культури здобувачів вищої освіти в умовах сучасних соціокультурних викликів, таких як глобалізація, інформаційне перенасичення та криза традиційних ціннісних систем. Актуальність цієї проблеми загострюється в умовах боротьби за національну ідентичність, що вимагає від освітньої системи нових підходів до виховання свідомого громадянина.

Автор наголошує на тому, що вокально-виконавська підготовка, яка часто зосереджується на суто технічних аспектах, володіє значним, але недостатньо реалізованим потенціалом для духовного збагачення та ціннісного самовизначення особистості. Відповідно, метою статті є теоретичне обґрунтування та моделювання процесу формування духовної культури студентів засобами герменевтично зорієнтованої інтерпретації вокальних творів.

Методологічну основу дослідження склав синтез системного, культурологічного, аксіологічного та герменевтичного підходів. Так, системний підхід дозволив розглянути духовну культуру як інтегративну якість особистості, культурологічний – проаналізувати вокальні твори як артефакти, що несуть ціннісні коди епохи та нації, а провідний герменевтичний підхід трактує інтерпретацію як глибокий процес «діалогу» з твором та його автором. У статті детально розкрито сутність духовної культури як багатокомпонентної системи, що органічно поєднує в собі когнітивний компонент (система знань про цінності світової та національної спадщини), емоційно-ціннісний (здатність до емпатії, сформованість ціннісних орієнтацій та особистісного ставлення до художнього змісту) та креативно-діяльнісний компонент (потреба і здатність до творчого самовираження та втілення власного світогляду).

Центральним елементом дослідження є модель процесу інтерпретації вокального твору, організованого як цілеспрямована педагогічна діяльність у три взаємопов'язані етапи. Перший, аналітико-когнітивний етап, спрямований на формування глибоких знань про музичний і поетичний текст, історико-культурний контекст, що створює фундамент для подальшого осмислення. Наступний, емоційно-ціннісний етап, забезпечує перехід від знань до особистісних смислів через емоційне занурення та ціннісну рефлексію, внаслідок чого студент «привласнює» художній зміст твору. Завершальний, креативно-діяльнісний етап є синтезом попередніх і реалізується через творче втілення унікального виконавського задуму, що сприяє розвитку артистичної свободи та потреби у духовному самовираженні.

На основі цього зроблено висновок, що інтерпретація вокального твору, організована як цілісний процес співтворчості, перетворюється з навчального завдання на потужний механізм формування духовної культури, сприяючи вихованню не просто вокаліста-техніка, а митця-мислителя з активною ціннісною позицією. Перспективи подальших досліджень вбачаються у розробці конкретних методичних рекомендацій, навчальних кейсів та валідного діагностичного інструментарію для оцінки рівнів сформованості компонентів духовної культури, що дозволить ефективно впровадити запропоновану модель в освітню практику закладів вищої мистецької освіти.

Ключові слова: формування духовної культури, інтерпретація вокальних творів, здобувачі вищої освіти, вокально-виконавська підготовка, цінності світової та національної культурної спадщини, аксіологічний підхід, герменевтика, співтворчість, мистецька освіта.

SHAFARCHUK Tetyana –

Senior Lecturer at the Department of Theoretical, Musical-
instrumental and Vocal Training of the
K. D. Ushynskiy South Ukrainian National Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1540-2200>
e-mail: algool33@gmail.com

FORMATION OF SPIRITUAL CULTURE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN THE PROCESS OF INTERPRETATION OF VOCAL WORKS

The article presents a study of the problem of forming the spiritual culture of higher education students in the context of modern socio-cultural challenges, such as globalization, information overload and the crisis of traditional value systems. The relevance of this problem is exacerbated in the context of the struggle for national identity, which requires the educational system to adopt new approaches to educating a conscious citizen.

The author emphasizes that vocal-performing training, which often focuses on purely technical aspects, has a significant but insufficiently realized potential for spiritual enrichment and value self-determination of the individual. Accordingly, the purpose of the article is to theoretically substantiate and model the process of forming students' spiritual culture by means of hermeneutically oriented interpretation of vocal works.

The methodological basis of the study was a synthesis of systemic, culturological, axiological and hermeneutic approaches. Thus, the systemic approach allowed us to consider spiritual culture as an integrative quality of the personality, the culturological approach allowed us to analyze vocal works as artifacts that carry the value codes of the era and nation, and the leading hermeneutic approach treats interpretation as a deep process of «dialogue» with the work and its author. The article reveals in detail the essence of spiritual culture as a multi-component system that organically combines a cognitive component (a system of knowledge about the values of world and national heritage), an emotional-value component (the ability to empathize, the formation of value orientations and personal attitude to artistic content) and a creative-activity component (the need and ability for creative self-expression and the embodiment of one's own worldview).

The central element of the study is a model of the process of interpreting a vocal work, organized as a purposeful pedagogical activity in three interconnected stages. The first, analytical-cognitive stage, is aimed at forming deep knowledge about the musical and poetic text, historical and cultural context, which creates a foundation for further comprehension. The next, emotional-value stage, provides a transition from knowledge to personal meanings through emotional immersion and value reflection, as a result of which the student "appropriates" the artistic content of the work. The final, creative-activity stage is a synthesis of the previous ones and is implemented through the creative embodiment of a unique performing idea, which contributes to the development of artistic freedom and the need for spiritual self-expression.

Based on this, it is concluded that the interpretation of a vocal work, organized as a holistic process of co-creation, is transformed from an educational task into a powerful mechanism for the formation of spiritual culture, contributing to the education of not just a vocalist-technician, but an artist-thinker with an active value position. Prospects for further research are seen in the development of specific methodological recommendations, educational cases and valid diagnostic tools for assessing the levels of formation of the components of spiritual culture, which will allow the effective implementation of the proposed model in the educational practice of institutions of higher art education.

Key words: formation of spiritual culture, interpretation of vocal works, higher education students, vocal and performing training, values of world and national cultural heritage, axiological approach, hermeneutics, co-creation, art education.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний етап цивілізаційного розвитку, що характеризується інтенсифікацією глобалізаційних процесів, уніфікацією культурних моделей та інформаційним детермінізмом, проовокує фундаментальну трансформацію ціннісних орієнтирів та аксіологічну дезорієнтацію суспільства. В цих умовах перед системою вищої освіти постає імперативне завдання, що виходить за межі суто прагматичної, компетентнісної парадигми. Пріоритетом стає не лише підготовка конкурентоспроможного фахівця, здатного до адаптації на ринку праці, а й формування цілісної, гармонійної особистості із розвиненим аксіологічним ядром, високим рівнем суб'єктності, здатної до глибокої екзистенційної та етичної рефлексії, емпатійного резонансу та здійснення усвідомленого ціннісного вибору в полікультурному просторі.

У цьому контексті стратегічної ваги набуває гуманітарна компонента освітнього процесу, а саме мистецькі дисципліни, що володіють унікальним катарсичним та формотворчим потенціалом впливу на інтрапсихічний простір особистості. Вокально-виконавська підготовка, як невіддільний елемент музичної освіти, у сучасній педагогічній практиці нерідко зазнає редукаціоністського трактування, зводячись переважно до розвитку вокально-технічного інструментарію. Проте її глибинний, антропоцентричний потенціал полягає у можливості прямого, цілеспрямованого впливу на формування та кристалізацію духовної культури здобувачів вищої освіти, що розуміється, як інтегративна якість особистості, яка синтезує її когнітивну, емоційно-ціннісну та креативно-діяльнісну сфери.

Актуальність порушеної проблеми детермінована наявністю гострої науково-педагогічної суперечності між об'єктивно існуючим потужним аксіологічним, світоглядним та гуманістичним потенціалом світової та національної вокальної спадщини і дефіцитом цілісних науково-методичних засад та педагогічних технологій його ефективного використання для цілеспрямованого духовного збагачення майбутніх фахівців.

Процес виконавської інтерпретації вокального твору в цьому аспекті перестає бути актом механістичного відтворення нотного тексту та перетворюється на складний, багатовимірний герменевтичний акт. Він є діалогом-співтворчістю, що передбачає не лише технічну досконалість, а й глибоке когнітивне та емпатійне занурення у

семіотичний простір твору, реконструкцію та актуалізацію закладених у ньому культурних кодів, а також інтеріоризацію універсальних та національних ціннісних доміант, що складають ядро культурної спадщини людства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування духовної культури особистості в сучасному науковому дискурсі має виразний міждисциплінарний характер, перебуваючи на перетині філософії, культурології, психології та педагогіки. Філософсько-культурологічний аналіз визначає духовність як інтегральну, сутнісну характеристику особистості, що виявляється у її здатності до трансценденції, виходу за межі утилітарно-прагматичних інтересів та орієнтації на вищі смисложиттєві цінності, моральні імперативи та естетичні ідеали.

У педагогічній науці питання цілеспрямованого формування духовності та ціннісних орієнтацій молоді розглядається як наріжне завдання в контексті гуманістичної освітньої парадигми. Фундаментальні положення щодо ролі мистецтва у становленні ціннісно-сислової сфери особистості закладені у працях Л. Масол, яка обґрунтовує необхідність інтеграції мистецьких дисциплін для створення цілісного освітнього простору, що сприяє духовному самоздійсненню учнівської та студентської молоді [6].

Специфіка музичного мистецтва як унікального інструменту духовного розвитку особистості є предметом глибоких розвідок у галузі музичної педагогіки та психології. Так, О. Олексюк у своїх працях розглядає музику не лише як вид мистецтва, а як універсальний «текст культури» та носій духовного досвіду людства, рецепція та апперцепція якого активізує процеси самопізнання та самотворення особистості [8].

Водночас аналіз наукових публікацій, присвячених безпосередньо вокально-виконавській підготовці, виявляє певну дихотомію. Значна частина досліджень має виразний технологічний ухил, зосереджуючись на фізіологічних та психоакустичних аспектах фонації, оптимізації дихальної техніки, артикуляційного апарату та формування вокально-технічного інструментарію. Натомість проблема виконавської інтерпретації як цілісного, герменевтичного процесу, що інтегрує когнітивні, афективні та креативно-діяльнісні компоненти, залишається на периферії наукового інтересу.

Окремі українські науковці плідно працюють над подоланням цієї дихотомії. У дослідженнях

Г. Равлюк обґрунтовується аксіологічний підхід до професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, де виконавська діяльність розглядається як засіб засвоєння та трансляції духовних цінностей [12].

Вагомим є внесок О. Отич, яка досліджує мистецтво як чинник розвитку духовно-творчого потенціалу особистості, наголошуючи на необхідності створення педагогічних умов для перетворення виконавської діяльності на акт духовної творчості [9].

У цьому ракурсі праці Н. Гребенюк, присвячені формуванню інтерпретаційної компетентності музиканта-виконавця, вказують на діалогічну природу взаємодії з авторським текстом, що вимагає не лише технічної вправності, а й розвиненої емоційної культури, емпатії та здатності до художньо-образного мислення [2].

Однак, незважаючи на вагомість зазначених розвідок, у науково-педагогічній думці досі існує методологічний вакуум щодо створення цілісної концепції та відповідних педагогічних технологій, які б системно пов'язували етапи роботи над інтерпретацією вокального твору з конкретними механізмами та результатами формування структурних компонентів духовної культури здобувачів вищої освіти.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розкриття сутності процесу формування духовної культури здобувачів вищої освіти засобами інтерпретації вокальних творів у межах вокально-виконавської підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення поняття духовної культури в сучасному гуманітарному дискурсі виходить за межі простої сукупності знань та переконань, постаючи як інтегративна, ієрархічно структурована якість особистості, що синтезує її когнітивну, емоційно-ціннісну (аксіологічну) та креативно-діяльнісну сфери. Духовна культура є мірилом здатності індивіда до трансценденції, до виходу за межі утилітарно-прагматичних інтересів та орієнтації на вищі смисложиттєві цінності, що формують його аксіологічне ядро (Зязюн, 2008). Її формування у здобувачів вищої освіти є одним із пріоритетних завдань гуманістичної парадигми освіти, а мистецькі дисципліни, зокрема вокально-виконавська підготовка, володіють для цього унікальним формотворчим потенціалом.

Вокально-виконавська інтерпретація в цьому контексті виходить за межі механістичної репродукції нотного тексту і постає як складний герменевтичний акт діалогу-співтворчості, що передбачає глибоку інтелектуальну рефлексію, емпатійне занурення та особистісну апперцепцію художньо-смислового континууму твору. Педагогічна модерація цього процесу передбачає його структурування на взаємопов'язані етапи, кожен з яких імпліцитно спрямований на розвиток відповідного компонента духовної культури, до яких ми відносимо когнітивний, емоційно-ціннісний (аксіологічний) та креативно-діяльнісний компоненти.

Фундаментом цього процесу виступає аналітико-когнітивний етап, що є інтелектуальною пропедевтикою для подальшої емоційної та твор-

чої роботи. На цій стадії здобувач освіти здійснює комплексний, багатоаспектний аналіз музично-поетичного твору. Цей аналіз не обмежується поверхневим ознайомленням, а являє собою глибоке дослідження соціокультурного генезису твору: вивчення історико-стильової парадигми епохи, біографічного та творчого контексту композитора і поета, що дозволяє реконструювати їхній світоглядний та естетичний тезаурус. Паралельно здійснюється детальний музико-знавчий аналіз, що охоплює композиційну архітектуру, особливості гармонічної вертикалі та мелодичної горизонталі, ладотональну драматургію, метроритмічну структуру та специфіку музичної мови загалом.

Окремим вектором аналітичної діяльності є поглиблений літературознавчий аналіз поетичного першоджерела: дослідження його семантичного поля, декодування ключових лексем, символів та метафор, виявлення інтертекстуальних зв'язків. Як зазначає Г. Падалка [10], саме такий всебічний художньо-педагогічний аналіз перетворює твір із зовнішнього об'єкта на предмет глибокого особистісного осмислення.

Цей етап безпосередньо спрямований на цілеспрямоване формування когнітивного компонента духовної культури, що виявляється у збагаченні інтелектуальної ерудиції, розширенні художнього кругозору та засвоєнні багатства цінностей світової та національної культурної спадщини. Розуміння контексту, жанрової природи та стильових особливостей твору, закладене на цьому етапі, є необхідною умовою для уникнення поверхового, суто інтуїтивно-емоційного сприйняття. Такий підхід, що передбачає створення цілісної «когнітивної карти» твору, є, на думку А. Семенка [14], необхідною передумовою для переходу від репродуктивного відтворення до автентичної творчої інтерпретації. Отже, аналітико-когнітивна діяльність закладає герменевтичний фундамент, формує аналітичну компетентність та створює міцну інтелектуальну основу, на якій згодом вибудовується емоційно-ціннісне переживання та креативне втілення художнього образу. Це перетворює процес навчання на інструмент формування мислячого виконавця, здатного не лише відтворювати, а й концептуалізувати музичний зміст.

Наступним етапом у структурі формування духовної культури є емоційно-ціннісний, що знаменує собою діалектичний перехід від об'єктивного когнітивного аналізу до площини суб'єктивної апперцепції та особистісного переживання. Ця фаза передбачає запуск складних інтроспективних механізмів, у процесі яких здобувач освіти здійснює активний пошук точок резонансу, семантичних та афективних конгруенцій між емоційно-образним світом, імпліцитно закодованим у музично-поетичному тексті, та власним унікальним екзистенційним і емоційним досвідом. Відбувається процес глибокого емпатійного занурення та ідентифікації з образом ліричного героя, що вимагає розвиненої здатності до емоційного відгуку та того, що І. Зязюн визначав як «емоційну культуру» – здатність до тонкої диференціації

почуттів та співпереживання [3]. Це не пасивне сприйняття, а активне осмислення та інтерпретація універсальних аксіологічних домінант та архетипів, таких як жертвна любов, екзистенційний трагізм втрати, катарсична радість буття чи етичний імператив вірності та патріотизму.

Саме на цьому етапі відбувається інтенсивне формування та кристалізація емоційно-ціннісного (аксіологічного) компонента духовної культури. Робота над вокальними творами національної спадщини, зокрема над камерно-вокальними перлинами М. Лисенка, К. Стеценка чи Я. Степового, виступає потужним механізмом національно-культурної ідентифікації. Вона сприяє інтеріоризації етнокультурних кодів, ментальних установок та ціннісних орієнтирів українського народу. Водночас, звернення до шедеврів світової вокальної класики (трагедійної глибини арій Дж. Верді, філософської зосередженості вокальних циклів Ф. Шуберта чи світлої гуманності образів В. А. Моцарта) долучає здобувача освіти до універсального гуманістичного дискурсу людства, формуючи у нього почуття причетності до загальноцивілізаційного духовного надбання.

У цьому контексті інтерпретаційна діяльність перетворюється на те, що О. Отич визначає як акт «духовної творчості», де виконавець не просто відтворює, а створює власне ціннісне ставлення до художнього явища [9]. Таким чином, виконавець трансформується із пасивного ретранслятора нотного тексту на повноцінного суб'єкта, співучасника герменевтичного діалогу, який не лише декодує, а й збагачує авторський задум власним унікальним духовним досвідом.

Кульмінаційною фазою, що вінчає процес формування духовної культури, виступає креативно-діяльнісний етап. Це етап безпосередньої об'єктивації та матеріалізації інтерпретаційної концепції, розробленої на попередніх стадіях, у конкретному акті вокального виконання. Тут відбувається синергетичний синтез когнітивних конструктів, здобутих під час аналітичної роботи, та афективного досвіду, набутого в процесі емоційно-рефлексивного занурення. Здобувач освіти, спираючись на сформований цілісний художній образ, переводить його у звукову матерію, використовуючи весь арсенал інтонаційно-виражальних засобів: темброво-динамічну палітру, агогічні нюанси, логіку артикуляційно-фразувального розгортання та психофізіологічні механізми фонації. Цей процес, як наголошує Л. Коваль [7], перетворює технічну майстерність із самоцілі на інструментарій художнього мислення, що дозволяє досягти єдності форми та змісту.

Даний етап виступає потужним каталізатором для актуалізації та розвитку креативно-діялісного компонента духовної культури. Він інтенсифікує розвиток не лише творчої уяви, а й вольової саморегуляції, необхідної для підпорядкування технічного апарату художньому завданню, а також артистизму як здатності до сценічного перевтілення та емоційної виразності. Процес творчого пошуку оптимальних засобів втілення інтерпретаційного задуму задовольняє екзистенційну потребу особистості в самовираженні та

самоактуалізації. Публічний виступ, у свою чергу, перестає бути лише кваліфікаційним іспитом, а трансформується у повноцінний комунікативний акт, у процес художньої комунікації, де відбувається трансляція та ретрансляція осмислених і пережитих духовних цінностей слухачській аудиторії. Цей акт завершує герменевтичне коло, фіналізуючи процес формування зрілої, суб'єктної виконавської позиції.

У цій парадигмі кардинально змінюється роль педагога. Він перестає бути лише тренером-інструктором, що фокусується на технологічних аспектах, і перетворюється на наставника-фасилітатора, тьютора. Як зазначає О. Рудницька [13], педагог мистецтва має створювати умови для діалогу, бути модератором творчого процесу. Його головне завдання – спрямовувати рефлексивні та креативні пошуки студента, стимулювати його до самостійного знаходження інтерпретаційних рішень, допомагаючи розкрити не лише вокальний, а й латентний духовний та творчий потенціал особистості.

Також зазначимо, що специфіка впливу вокального мистецтва на духовну сферу особистості зумовлена унікальним ціннісно-смысловим континуумом, що іманентно притаманний кожному жанру. Так, робота над оперною арією занурює виконавця в контекст масштабної музичної драматургії, вимагаючи не лише вокальної витривалості, а й глибокого психологічного перевтілення. Інтерпретація арії активізує здатність до емпатійного осягнення складних, часто суперечливих характерів, розуміння універсальних людських конфліктів та пристрастей, що сприяє розвитку емоційного інтелекту та моральної рефлексії.

Натомість камерний романс вимагає від виконавця філігранної психологічної нюансованості, інтимності художнього висловлювання та глибокого відчуття синкретичної єдності музики і слова. Цей жанр є унікальним інструментом для розвитку культури інтроспекції, здатності до тонкої диференціації афективних станів та передачі найменших відтінків почуттів. Робота над романсом, як зазначає Т. Бондаренко [1], формує у виконавця особливу чутливість до поетичного образу, збагачуючи його асоціативне мислення та вербальну культуру.

Водночас народна пісня, як носій колективної історичної пам'яті та національних архетипів, є незамінним засобом етнокультурної ідентифікації. Її інтерпретація сприяє інтеріоризації генетичного культурного коду, засвоєнню фундаментальних цінностей та моральних імперативів свого народу, формуючи стійку національну свідомість та почуття автентичності.

Не менш важливим є дослідження специфіки формування духовної культури в умовах різних форм освітньої діяльності. Індивідуальні заняття є сакральним простором для глибокого герменевтичного діалогу між педагогом, здобувачем освіти та композитором, створюючи оптимальні умови для інтимної духовної роботи, саморефлексії та персоналізованої корекції ціннісних орієнтирів.

Ансамблева робота (дует, тріо, квартет), у свою чергу, виводить процес духовного зростання на інтерсуб'єктний рівень. Вона формує не лише музичну, а й комунікативну культуру: здатність чути партнера, вести творчий діалог, знаходити компроміс та нести колективну відповідальність за художній результат. Як доводить [7], саме в ансамблі розвивається емпатія не як абстрактне поняття, а як практична навичка гармонійної взаємодії.

Нарешті, концертна практика виступає апогеєм та водночас каталізатором усього процесу. Публічний виступ перетворює внутрішнє духовне надбання на акт художньої комунікації, на послання, адресоване соціуму. Цей етап формує у здобувача освіти почуття соціальної відповідальності, утворює його світоглядну позицію як митця-громадянина та транслятора культурних цінностей, що є вищим виявом сформованої духовної культури [17]. Таким чином, розробка диференційованої моделі, що враховує жанрову та формотворчу специфіку, є ключовим завданням подальших наукових розвідок.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Таким чином, процес інтерпретації вокальних творів у межах професійної підготовки здобувачів вищої освіти є потужним та ефективним інструментом формування їхньої духовної культури. Цей процес є дієвим за умови його цілісної педагогічної організації, що забезпечує послідовне проходження аналітико-когнітивного, емоційно-ціннісного та креативно-діяльнісного етапів. Завдяки такому підходу вокально-виконавська підготовка виходить за межі суто технічного тренінгу, перетворюючись на процес глибокого особистісного зростання, засвоєння цінностей світової та національної культурної спадщини та розвитку здатності до творчої самореалізації.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у розробці та експериментальній перевірці конкретних педагогічних технологій та методик, спрямованих на реалізацію окресленого підходу. Доцільним також є створення діагностичного інструментарію для моніторингу динаміки рівнів сформованості компонентів духовної культури студентів-вокалістів тощо.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко Т. В. Аксиологічний потенціал камерно-вокальних жанрів у формуванні художнього мислення майбутнього вокаліста. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*. 2021. №31. С. 25–30.
2. Гребенюк Н. Є. Формування інтерпретаційної компетентності майбутнього вчителя музики в процесі інструментально-виконавської підготовки. Автореферат дис. на зд. наук. ст. д-ра пед. наук. НПУ імені М. П. Драгоманова. 2012. 45 с.
3. Зязюн І. А. Педагогіка добра: ідеали і реалії. МАУП. 2008. 256 с.
4. Коваленко О. В. Аксиологічні засади гуманізації вищої освіти в умовах сучасних соціокультурних викликів. Видавництво «Педагогічна думка». 2021. 234 с.

5. Коваль Л. Г. Професійна майстерність у системі мистецької освіти: теоретичний та методичний аспекти. Юніверс., 2010. 167 с.

6. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика. Промінь. 2006. 278 с.

7. Мельник О. С. Формування комунікативної компетентності музиканта-виконавця в умовах ансамблевої діяльності. *Педагогіка мистецтва*. 2022. 2(28). С. 55–67.

8. Олексюк О. М. Музика як текст культури: духовні виміри музичної освіти. аналіз музичного твору як засіб формування світогляду студента. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*. 2013. №123. С. 67–86.

9. Отич О. М. Мистецтво у розвитку індивідуальності людини: духовний і творчий аспекти. Інститут обдарованої дитини. Київ. 2011. 256 с.

10. Падалка Г. М. (2018). Художньо-педагогічний аналіз музичного твору як засіб формування світогляду студента. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*. 2018. №12. С. 67–83.

11. Петренко І. С. Роль музичного мистецтва у розвитку емоційного інтелекту студентської молоді. *Педагогіка і психологія*. 2022. №3 (112). С. 45–54.

12. Равлюк Г. І. Аксиологічні засади професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Наукові записки Чернівецького національного університету*. 2015. №11. С. 112–132.

13. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька. НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2002. 456 с.

14. Семенко А. Л. Когнітивні аспекти виконавської інтерпретації: теорія та методика. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2019. №125. С. 88–101.

15. Сидоренко М. А. Герменевтичний підхід до інтерпретації вокального твору: діалог виконавця та автора. *Вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2023. 1(138). С. 78–89.

16. Шевчук А. І. Соціокультурна місія митця-виконавця в сучасному освітньому просторі. *Вісник Львівської національної музичної академії імені М. В. Лисенка*. 2020. №22. С. 56–76.

17. Шевчук Г. П. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів музичного мистецтва: теорія і практика. *Збірник наукових праць Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка*. 2020. №34. С. 167–178.

REFERENCES

1. Bondarenko, T. V. (2021). Aksiolohichnyy potentsial kamerno-vokal'nykh zhanriv u formuvanni khudozhn'oho myslennya maybutn'oho vokalista [Axiological potential of chamber and vocal genres in the formation of artistic thinking of a future vocalist]. Kyiv. №31. S. 25–30. [in Ukrainian]
2. Hrebenyuk, N. YE. (2012). Formuvannya interpretatsiynoyi kompetentnosti maybutn'oho vchytelya muzyky v protsesi instrumental'no-vykonavs'koyi pidhotovky [Formation of interpretive competence of a future music teacher in the process of instrumental and performing training]. Kyiv. 45 s. [in Ukrainian]
3. Zyazyun, I. A. (2008). Pedahohika dobra: idealy i realiyi [Pedagogy of Good: Ideals and Realities]. Kyiv. 256 s. [in Ukrainian]
4. Kovalenko, O. V. (2021). Aksiolohichni zasady humanizatsiyi vyshchoyi osvity v umovakh suchasnykh sotsiokul'turnykh vyklykiv [Axiological principles of humanization of higher education in the context of modern socio-cultural challenges]. Kyiv. 234 s. [in Ukrainian]
5. Koval', L. H. (2010). Profesiyna maysternist' u systemi mystets'koyi osvity: teoretychnyy ta metodychnyy aspekty [Professional Mastery in the System of Art

Education: Theoretical and Methodological Aspects]. Kyiv. 167 s. [in Ukrainian]

6. Masol, L. M. (2006). Zahal'na mystets'ka osvita: teoriya i praktyka [General Art Education: Theory and Practice.]. Kyiv. 278 s. [in Ukrainian]

7. Mel'nyk, O. S. (2022). Formuvannya komunikativnoi kompetentnosti muzykanta-vykonavtsya v umovakh ansamblevoyi diyal'nosti [Formation of communicative competence of a musician-performer in the conditions of ensemble activity]. Kyiv. 2(28). S. 55–67. [in Ukrainian]

8. Oleksyuk, O. M. (2013). Muzyka yak tekst kul'tury: dukhovni vymiry muzychnoyi osvity. analiz muzychnoho tvoriv yak zasib formuvannya svitohlyadu studenta [Music as a cultural text: spiritual dimensions of music education. Analysis of a musical work as a means of forming a student's worldview]. Kyiv. №123. S. 67–86. [in Ukrainian]

9. Otych, O. M. (2011). Mystetstvo u rozvytku individual'nosti lyudyny: dukhovnyi i tvorchy aspekti [Art in the development of human individuality: spiritual and creative aspects]. Kyiv. 256 s. [in Ukrainian]

10. Padalka, H. M. (2018). Khudozhn'o-pedahohichnyi analiz muzychnoho tvoriv yak zasib formuvannya svitohlyadu studenta [Artistic and pedagogical analysis of a musical work as a means of forming a student's worldview]. Kyiv. №12. S. 67–83. [in Ukrainian]

11. Petrenko, I. S. (2022). Rol' muzychnoho mystetstva u rozvytku emotsiynoho intelektu student-s'koyi molodi [The role of musical art in the development of emotional intelligence of student youth]. Kyiv. №3 (112). S. 45–54. [in Ukrainian]

12. Ravlyuk, H. I. (2015). Aksiologichni zasady profesynoyi pidhotovky maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva [Axiological principles of professional training of future teachers of music]. Kyiv. №11. S. 112–132. [in Ukrainian]

13. Rudnyts'ka, O. P. (2002). Pedahohika: zahal'na ta mystets'ka [Pedagogy: general and artistic]. Kyiv. 456 s. [in Ukrainian]

14. Semenko, A. L. (2019). Kohnityvni aspekty vykonavs'koyi interpretatsiyi: teoriya ta metodyka [Cognitive aspects of performance interpretation: theory and methodology]. Kyiv. №125. S. 88–101. [in Ukrainian]

15. Sydorenko, M. A. (2023). Hermenevtychnyy pidkhid do interpretatsiyi vokal'noho tvoriv: dialoh vykonavtsya ta avtora [Hermeneutic approach to the interpretation of a vocal work: a dialogue between the performer and the author]. Kyiv. 1(138). S. 78–89. [in Ukrainian]

16. Shevchuk, A. I. (2020). Sotsiokul'turna misiia myttsya-vykonavtsya v suchasnomu osvith'omu prostori [The socio-cultural mission of a performing artist in the modern educational space]. Kyiv. №22. S. 56–76. [in Ukrainian]

17. Shevchuk, H. P. (2020). Formuvannya tsinnisnykh oriyentatsiy maybutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva: teoriya i praktyka [Formation of value orientations of future teachers of music: theory and practice]. Kyiv. №34. S. 167–178. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШАФАРЧУК Тетяна – старший викладач кафедри теоретичної, музично-інструментальної та вокальної підготовки ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх вокалістів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHAFARCHUK Tetyana – Senior Lecturer at the Department of Theoretical, Musical-instrumental and Vocal Training of the K. D. Ushynskyi South Ukrainian National Pedagogical University.

Scientific interests: professional training of future vocalists.

Стаття надійшла до редакції 15.12.2025 р.

Стаття прийнята до друку 27.12.2025 р.

УДК 376:616.896

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-222-135-140

САВЧЕНКО Наталія –

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітніх наук
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0420-3289>
e-mail: n.s.savchenko@cuspu.edu.ua

ПАХОМОВА Наталія –

доктор педагогічних наук, професор,
директор навчально-наукового інституту
спеціальної та інклюзивної освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8332-8188>
e-mail: nataliypng24@gmail.com

ОГЛЯД ЗАРУБІЖНИХ ПРАКТИК ЩОДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З АУТИСТИЧНИМИ РОЗЛАДАМИ

У статті здійснено системний огляд зарубіжних методик роботи з дітьми з аутистичним спектром розладів (ASD), зокрема ABA, ESDM, TEACCH, DIR/Floortime, PRT та програм підтримки батьків (WHOCST); здійснено розгорнутий системний огляд і науково-аналітичне узагальнення провідних зарубіжних практик та моделей роботи з дітьми з аутистичними розладами спектра (Autism Spectrum Disorder, ASD), які широко використовуються у спеціальній та інклюзивній освіті країн Європи, Північної Америки та Австралії. Основну увагу зосереджено на поведінкових, розвиткових і комбінованих підходах, зокрема Applied Behavior Analysis (ABA), Early Intensive Behavioral Intervention (EIBI), Early Start Denver Model (ESDM), TEACCH, DIR/Floortime, Pivotal Response Treatment (PRT), а також на програмах підтримки батьків, зокрема Caregiver Skills Training (CST), розроблених